

TOPONÍMIA DE LA VALL D'EBO (La Marina Alta)

Robert MOLL i LLODRÀ

INTRODUCCIÓ

L'objectiu que m'he proposat ha estat principalment el de fer un inventari de topònims el més exhaustiu possible. Respecte a les fonts he de dir que, sense ometre la documentació antiga, moltes vegades he preferit acudir a les fonts vives del poble (caçadors, pastors i la gent més major en general). Aquestes les considere més fiables que no aquelles on la castellanització o l'intent de traducció del topònim per part de l'escrivent —com ja veurem— porta a incorreccions, sobretot en documentació posterior al XVII. Cal dir que la situació geogràfica de la Vall d'Ebo al País Valencià correspon a la comarca de la Marina Alta. Amb una superfície de 31'2 Km, les fites són les següents: al Nord L'Atzúvia i la Vall de Gallinera; al Sud ens trobem amb Castell de Castells i la Vall de Laguart; Pego està situat a l'Est i a l'Oest fitem amb la Vall d'Alcalà o Alcalà de la Jovada.

INVENTARI DE TOPÒNIMS:

- 1.— ACRANER, Solana: relleu muntanyós, sense grans altures.
- 2.— AIGUA, Barranquet de l' (pr. *éuia* o *auia*): perquè no perdia mai l'aigua inclús durant l'estiu.
- 3.— (AL)CALÀ, Pla: «Llano de Alcalá», 1892 AMVE. Partides i terreny muntanyós que fiten amb Alcalà de la Jovada.
- 4.— ALEMANY, Placeta: antigament poblat morisc; també llinatge.
- 5.— ALEIXIT, EIXIT o AIXIT (pr. *éixit*): «Aleixit», 1788 ARV. Cova i partida; també llinatge.
- 6.— ALIGA, Penya.
- 7.— ALJUB (pr. *arjup*): Cisterna o dipòsit. N'hi ha dos a la (FALTA).
- 8.— Vall d'Ebo: l'*Aljub* i l'*Aljub del tio Lliberato*, tots dos a Terrenyes.
- 9.— ALMÀSSERA, Vinyes (pr. *asmàsera* o *asmàrsera*): s'hi han trobat restes.
- 10.— «ALMAZARABELLA... que linda con el camino de Alcalá», 1788 ARV: desconegut, però per la situació deu ser el mateix que l'anterior. L'escrivà malinterpreta «vella» per «bella».

- 11.— ALTA, Vinya: indicant l'altura de la partida.
- 12.— ALTA, Penya.
- 13.— ALTS, Els: una gran serralada les muntanyes de la qual són les més altes del poble. Topònim conegut en mapes oficials (erròniament) per *Sierra de la Carrasca*, confonent-lo amb el Tossalet de la Carrasquera.
- 14.— AMETLER, Partida.
- 15.— ANIMES, Penya: aquest dia es va desprendre de la muntanya cap al barranc.
- 16.— ARENETA, L': covetes de roca arenosa utilitzada per a fregar perols.
- 17.— ANGILAGAR.
- 18.— ARGILA, Fondo: de terra argilosa.
- 19.— ASBELLONA.
- 20.— ASE, Toll: és la llacuna de major superfície de les sis (*Ase, Caldereta, Calenta, Finestreta, Fondo i Sandàlia*) que es troben en el barranc dels Penyals.
- 21.— ASPRES, Els: «Tossals àrids i pedregosos», *DCVB*. N'hi ha tres topònims coneguts amb aquest apel·latiu: *Aspres del tossal Gran, Aspres de Terrenyes i Aspres del barranc de l'Infern*.
- 22.— ASSAGADOR (pr. *segaor*): partida i camí de bestiar. «Asagador», 1790 *ARV*.
- 23.— AVENCONS, Els: diminutiu d'avencs.
- 24.— AVENCS (pr. *vencs*): tres avencs situats en la foia del Güendo.
- 25.— BAIX, Carrer: perquè es troba baix del poble, al costat del riu.
- 26.— BALDE, Cova i partides.
- 27.— BARRACA, Pla: partides i terreny muntanyós. Hi hauria aquesta construcció.
- 28.— BASSA, Barranc i bancal: el primer es troba al Miserà; el segon a les Hortes.
- 29.— BENICAÍS, (desaparegut): antic llogaret moro. «Benicaís», 1797 Cavanilles; «Benifeyt o Benicazi o Benicaís», 1922 *SS*.
- 30.— BENESSIT, Corral i partides: antic llogaret moro convertit en corral de bestiar. «Benisayt», 1740 *ARV*; «Corrales de Benesit», 1892 *AMVE*; «Benesit», 1922 *SS*; «Benecit», *ACCV*; «Benesit despoblat de la Vall d'Ebo», *DCVB*.
- 31.— BENISSUAY: antic llogaret i actual Pl. Benissuay. *SS* afirma que aquest poblet era el mateix que Benixuaip i Benixuart; Cavanilles diu «Benixuart... llamado al presente (1797) Benisuay»; «Benisuay, lugar», *Ep*; «Benissuay: llogaret de la Vall d'Ebo», *DCVB*. Quan el foragitament dels moriscos era el segon poblat en importància després de Villans.
- 32.— BERNAT, Corral: Nom del propietari.
- 33.— BISBILAN o VILLANS, Llogaret: Cavanilles diu «Bisbilán... llamado al presente Villans»; «Ebo (Villans) (?)», *ACCV*.
- 34.— BLANCA, Penya i cova.
- 35.— BLANQUER, Partida: el terreny de la qual és blanquinós.
- 36.— BROS, Pas d'En: és un llinatge.
- 37.— BUSCARRÓ, Partida: «Pedra de color groc vermellós», *DCVB*.
- 38.— BUTZES, Malla(da).
- 39.— CALDERETA, Toll: petita llacuna amb aquesta forma.
- 40.— CALENTA, Toll: indicador de la temperatura.
- 41.— CALVARI, Camí, partides i barranc del: «Camino del Calvario», 1790 *ARV*.
- 42.— CALVO, Pas del: «Pas del Calvo», 1947 *CG*.
- 43.— CAMINS, Quatre: creuament de dos camins.
- 44.— CAMPINYA.
- 45.— CANTAL, Costera y malla(da): gran penya despresa de la muntanya.
- 46.— CANTONS, Quatre: lloc on es creuen dos carrers: C. Ibáñez i C. del Mig.

- 47.— CAPELLANIA, Foia: «Benefici eclesiàstic...», *DCVB*.
- 48.— CARAGOLS (pr. *caregols*): *Pas dels Caragols*, comparació metafòrica ja que es tracta d'un pas molt estret; *Pla dels Caragols*, indret on abunden aquests mol·luscs.
- 49.— CARBONERA, La: antigament s'hi feia carbó.
- 50.— RIOLA: antic llogaret moro i partides. «Cayrola», 1797 Cavanilles; «Corrals de las Cairolas», 1892 *AMVE*.
- 51.— CARRASCA, Sierra de la: (vid. *Alts i Carrasqueta*).
- 52.— CARRASQUETA, Tossal: els mapes oficials han agafat aquest topònim per a designar, equivocadament, tota la serralada, «Tossal Carrasca», 1947 *CG*.
- 53.— CASTELLOTS, Els: «Castellot, castillo», *ACCV*; «Castellot, lugar desaparecido» *Ep*. Per la seua situació és indubtable que era un castell.
- 54.— CASTELLS, Pla: relacionat amb l'anterior. Lloc creuat per la carretera que va a Castell de Castells.
- 55.— CAÛLA, Barranc: «Barranc de las Caulas», *CG*. A la Vall d'Ebo és una planta semblant a l'avena.
- 56.— CEBES, Morret: Part de la mantanya que té aquesta forma (vid. *Morral*).
- 57.— CEMENTERI: N'hi ha dos, Cementeri Nou i Cementeri Vell.
- 58.— «CHANTELL», 1739 *ARV*: possiblement siga el topònim *sotell*.
- 59.— CIRER, Morro: «Morro del Cirer», *AMVE*; «Sierra del Sireret, altura superior a 800 m.», *CG*; «Morro del Cirerer», *Ep*.
- 60.— CLOT, El: és la clotada que forma la vall.
- 61.— COCONS: clots naturals a la roca; per extensió bancals del voltant.
- 62.— «CODOLLA DEL MISERÀ», 1892 *AMVE*: clot natural a la penya on s'arreplega l'aigua de la pluja.
- 63.— (NI)COLAU, Penya: forma abreviada de Nicolau.
- 64.— COLUBI, Bancals.
- 65.— COLLA(D)O.
- 66.— COMA, La.
- 67.— COM(P)TA(D)ORS, Barranc i tossal: com que hi ha una mena de passet el pastor aprofita per a comptar les bèsties.
- 68.— CONDOIG, Partida.
- 69.— CONILLS, Foia.
- 70.— CORONES, Corrals, Partida i Barranc: «Partida Coronas», *AMVE*.
- 71.— CORPS, Tossalet.
- 72.— CORRALET, Pla: «Pla de Corralet», *Ep*. Hi ha uns corrals.
- 73.— CORRALS DE PEGO, Pujada i Partida: «Corrals de Pego, partida», *Ep*. Passa pel camí per anar cap a Pego.
- 74.— COVALETS: són unes coves no gaire grans.
- 75.— COVARXO, Barranc: «Barranc de la Covacha», *CG*. Derivat de cova; a la Vall d'Ebo «Covaxet» és una codolla xicoteta.
- 76.— CREUETA, La: petita extensió de terreny.
- 77.— CREUS, Les: Bancals i terreny muntanyós. Possiblement antic cementeri.
- 78.— DALT, Foia: «Foia de arriba», *AMVE*. Per estar situada a l'eixida del *CLOT*.
- 79.— EBO o EVO, La Vall d': «Ebo i Evol», *Llibre de repartiment*, s. XIII; als arxius ss. XVII-XVIII, s'observa una alternança, encara que sempre en favor d'Ebo; i ja a la fi del s. XIX sols apareix Ebo. Cavanilles (1797) únicament cita *Evo* (pense que es tracta d'un document bastant fiable, perquè el naturista sembla haver tingut un contacte prou directe amb els pobladors de la Vall); *SS* (1922) cita *Ebo*, *Evo* i *Evol*. Actualment entre el con-

junt entre el conjunt dels lingüistes i estudiosos tampoc no hi ha unificació de criteris: A. Cabanes parla d'*Ebo*; C. Barceló, d'*Ebo*; *Ep*, d'*Ebo*; el *DCVB* utilitza indistintament ambdues grafies.

- 80.— ERES, Carrer: antigament s'hi trobaven unes eres per a batre.
- 81.— ERMA, Foia: «Foya Erma», 1790 ARV. Ara partides d'oliveres.
- 82.— ERMS, Els: aquestes partides tampoc no responen a la realitat del topònim.
- 83.— ESBARZER, Pouet.
- 84.— ESCALETA, L': «Escaleta», 1788 ARV; «Barranquito de las Escaletas», 1897 AMVE.
Era una pujada amb escalons de pedra per a que els muls no relliscaren.
- 85.— ESCURÇÓ, Muntanya.
- 86.— ESPARRANXÓ, Partides: «Corrales Esparranchó», AMVE.
- 87.— ESQUERRER, Partides: és un malnom del poble.
- 88.— ESTACIÓ DEL CARAGOL.
- 89.— ESTEPERAL, Morro.
- 90.— ESTEVE, Coves i Bancal d'.
- 91.— ESTRET, L': dues muntanyes del barranc de l'Infern les quals vistes de baix sembla que van a ajuntar-se.
- 92.— ESVARA(D)OR, Partides: bancals amb una terra blanca sobre la qual hom pot esvarar-se.
- 93.— (E)USEBI, Figuera de l'.
- 94.— FADRÍ, Foia del.
- 95.— FAGINA, Racó.
- 96.— FEMENIA, Raconet i recinglons: «Recinglons de Femenia», *Ep*.
- 97.— FERMÍN, Pla de: partides.
- 98.— FERRA(G)UT, Partides: «Ferraut», 1892 AMVE; «Ferra(g)ut», *Ep*. Cognom molt estés per La Marina.
- 99.— FERRER.
- 100.— FESOLA, Foietà.
- 101.— FIGUERA, Coveta: S'hi resguarden els pastors i antigament hi havia aquest arbre.
- 102.— FIGUERÀ.
- 103.— FIGUERALET: «Figueralet pedazo de tierra», 1790 ARV; «Partida Figueralet», 1892 AMVE.
- 104.— FIGUERETES, Les: són dues figueretes que es troben a un quilòmetre de l'entrada del poble.
- 105.— FINESTRETA, Toll: una altra de les lacunes del barranc dels Penyals. Pren el nom d'un forat a la penya amb forma de finestra.
- 106.— FOIETES, Partida: foies menudes envoltades per un relleu muntanyós.
- 107.— FONDA, Vinya: Partida situada en un indret relativament més baix que el relleu del voltant.
- 108.— FONDA, Malla(d)a.
- 109.— FONDO, Bancalet i toll.
- 110.— FONT DE LA SERRA O PLA DE LA FONT: «Partida del llano de la Fuente», 1788 ARV.
- 111.— FONTETA, La: partides y muntanya.
- 112.— FOSCA, Cova i partides: «Cueva fosca», AMVE. El nom l'agafa pel passadís subterrani completament obscur; hi ha pintures rupestres.
- 113.— FRARE, Fonteta del (pr. flare).
- 114.— FRARE, Penya.
- 115.— FRASSOIS, Racó.
- 116.— FREDA, Font: partida.
- 117.— FRIGALET, Pla: sembla que deu ser una altra variant de Figuerà, como ho és Figueralet.
- 118.— FRUIXANA, Penyes.

- 119.— GARRAFA, La: magatzem desaparegut, era destinat a la fabricació de cistelles; ara viendes i garatges.
- 120.— GARROFER, Solana: és una de les grans solanes.
- 121.— GELA(DA), Coveta i Foieta.
- 122.— GILI, Font d'En/de: «Fuente de Gili», AMVE. Aquest és l'altre dels topònims on de vegades es pronuncia l'article personal «en».
- 123.— GIRONA, Riu.
- 124.— GOMIS, Recinglons.
- 125.— GRAN, Tossal: és el tossal més popular per les seues dimensions i per la seua funció de rellotge solar.
- 126.— GREER, Barranc del: desconegut; apareix en els mpaes oficials per a designar el Barranc de l'Eixit.
- 127.— GÜENDO, Foia.
- 128.— HEDRA, Barranc de l'.
- 129.— HEDRERA, Penya.
- 130.— HEDRETS, Muntanya: «Els Adrets, muntanya», *Ep*.
- 131.— HERETATS: «Partida Heretates», «Heretat», 1788 ARV; «Heredad», 1892 AMVE; «Heretats», *Ep*.
- 132.— HORTES: partides; «Partida de las Huertas», 1788 ARV.
- 133.— INFERN, Barranc: «Barranc de l'Infern», *Ep*; la comparació metafòrica és vàlida pel relleu abrupte que presenta el barranc.
- 134.— JAUME, Fonteta del.
- 135.— LAGUART, Lloma de: muntanyes que separen el terme d'aquest poble amb el de la Vall d'Ebo.
- 136.— LLARGA, Foia: «Foia llarga», *Ep*; També s'usa en plural «Foies Llarges».
- 137.— LLEDONERS, Racó (pr. *lledoners*).
- 138.— LLOP, Cau del.
- 139.— LLOSC, Coveta i Foia: possiblement defecte del propietari.
- 140.— LLUCIÀ, Coveta: «Cueva de Lluiciá», AMVE.
- 141.— MAIMÓ, Coveta.
- 142.— MALAIA, Cocons: malnom.
- 143.— MALLA(D)ES, Les: terreny muntanyós.
- 144.— MALLORQUÍ, Barranquet del.
- 145.— MARCELINO, Ombria.
- 146.— MARGENA(D)ES, Les: «Margenae», AMVE. Com que el relleu és molt inclinat s'hi han fet marges per tal d'evitar que l'aigua s'emporte la terra.
- 147.— MAS, Foieta.
- 148.— MASET, El.
- 149.— MASSANET o MAÇANET, Penya.
- 150.— MASSER, Penya: un gran penyal que sobressurt del terreny del voltant.
- 151.— «MATA, Pla de la», 1790 ARV: desconegut.
- 152.— MIG, Carrer del.
- 153.— MIGDIA, Penya (pr. *mesdia*): assenyala aquesta hora.
- 154.— MISERÀ o ALMISERÀ, Pla: gran extensió de terreny muntanyós i de conreu.
- 155.— MIXINOT, Cova: augmentatiu de «mixo». Al poble hi ha un malnom Mixinet.
- 156.— MOLINES, Tossal.
- 157.— MOLL, Corral.
- 158.— MOLLÓ, Pla.

- 159.— MONJO, Font: «Fuente de Moncho», *AMVE*.
- 160.— MONJO, Bancal: situat en un altre lloc.
- 161.— MONTNEGRE, Partides i Crestalls de: «Monte Monnegre», *AMVE*.
- 162.— MONSERRAT, Partides: nom propi de persona.
- 163.— MORRAL.
- 164.— MUNTANYETA.
- 165.— MUR: es tracta d'un gran mur, fet de pedres, per damunt del qual passa la carretera que va a Pego.
- 166.— MUT, Cova.
- 167.— NEGRA, Coveta.
- 168.— NEGRE, Morro.
- 169.— NEVERA, La: lloc on antigament s'hi guardava la neu.
- 170.— NOU, Carrer.
- 171.— OLIVARS: «Tierra Olivar», 1788 *ARV*; «Partida Olivars», *AMVE*. Diferents partides d'oliveres.
- 172.— OMBRIES, Les.
- 173.— ONQUINO, Foia.
- 174.— PALMERES, Coveta i Malla(da) de les.
- 175.— PANTANO, Barranquet, Camí i Font del: «Partida del Pantano», *AMVE*. S'hi pensava construir-ne un.
- 176.— PARAT, El: partides situades en un barranc, on hi ha un parat, com una paret per evitar que l'aigua del riu s'emporte la terra dels bancals.
- 177.— PARCEL·LES, Les: topònim de creació recent (sis o set anys). Terreny dividit en parcel·les algunes de les quals han esdevingut garatges i magatzems.
- 178.— PARRES, Racó: «Racó de las Parres», 1790 *ARV*. Antigament hi havia vinya.
- 179.— PASQUAL, Altet.
- 180.— PEDRERA.
- 181.— PELAT, Tossal: «Tossal del Pelat», *Ep*. Perquè no creix vegetació.
- 182.— PELUDA, Figuera.
- 183.— (AS)PENYALS, Barranc i Partides dels: «Espenals», *AMVE*; «Barranc dels Penyals», *Ep*. Barranc caracteritzat per tenir un relleu molt abrupte i per l'existència de grans penyals; però, sobretot per les llacunes ja esmentades.
- 184.— PENYÓ: partides on es troba una penya relativament alta.
- 185.— PI, Tossalet del.
- 186.— PIERA, Carrasques de.
- 187.— PLANS, Els.
- 188.— POLIESPORTIU, El.
- 189.— PORCS, Coveta i Malla(d)eta.
- 190.— POTASTENC: «Potastanch», *AMVE*.
- 191.— «POZO, Partida del», 1788 *ARV*: no he pogut saber a quin pou es refereix.
- 192.— PUIG, Tossal de.
- 193.— QUICO, Fonteta del.
- 194.— QUINTANA, Bancals de.
- 195.— RABOSA, Toll.
- 196.— RAMBLA: partida situada en el camí del cementeri.
- 197.— RATERO, Pla.
- 198.— RETOR, Pla del.
- 199.— RETOR, Vinya: «Vinya del Retor», 1790 *ARV*.

- 200.— REMOLÍ, Bancals: «Partida de la Huerta vulgarmente llamada Remolí», ARV.
- 201.— «RIO, La partida del», 1788-89 ARV.
- 202.— ROJA, Penya.
- 203.— ROMÀ, Costera.
- 204.— REDONA, Fonteta.
- 205.— RULL, Cova del.
- 206.— SANDÀLIA, Toll.
- 207.— SARGUES, Barranquet: «Barranquito de les Sargues», AMVE.
- 208.— SASTRE, Barranc: «Barranc del Sastre», AMVE.
- 209.— SAORÍ, Foia del.
- 210.— «SEAHUAI, Camino de la Baronia de», ARV: desconegut.
- 211.— SERRA: corrals, partides, antic llogaret i castell moro. «Serra, Cerra», S. XVIII ARV; «Sierra», 1892 AMVE; «Serra», 1922 SS; «Serra, castillo», 1975 ACCV; «Serra, parti-da», Ep.
- 212.— SESTERETS.
- 213.— SÈNIES, Bancals.
- 214.— SOBENAINA, La: partides del voltant del cementeri Nou.
- 215.— SOLANA, La: antic llogaret moro, corrals i partides. «Partida de la Solana», 1788 ARV; «Partida Solanas», AMVE; «Solana», 1922 SS; «Solana», ACCV.
- 216.— SOPA, Carrer del: malnom d'una persona que habita en aquest carrer.
- 217.— SOTELL, Corrals i partides de.
- 218.— TAFARRES, Foieta i pujada.
- 219.— TANCAT, Recingle.
- 220.— TEMPLE, Caseta.
- 221.— TERRENYES o TARRENYES.
- 222.— TOLO, Bancals de.
- 223.— TOLLS, Els: el topònim es refereix a les llacunes, ja esmentades, del Barranc dels Penyals.
- 224.— TOMACO, Covetes del: malnom del propietari.
- 225.— TRILLA(D)ORA, Era de la.
- 226.— TRILLES, Pouet de.
- 227.— TURRUANES, Cova.
- 228.— VERDA, Malla(da).
- 229.— VERGER, Tollets de.
- 230.— «VILLANS, Lugar de», ARV: (vid. *Bisbilan*).
- 231.— VINCLE, Bancal del.

BIBLIOGRAFIA

- Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 1975 (abrev. ACCV).
- BARCELÓ, Carme: *Toponímia aràbiga al P.V. Alqueries i castells*, 1983.
- CAVANILLES, Josep: *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura...*, 1797.
- COLOMINA, Jordi: «El parlar de la Marina Alta», *La Rella*, IV (1985), pp. 37-54.
- COSTA, Josep: *El Marquesat de Dénia*, 1978.
- EPALZA, Mikel de i J. L. ROMAN: *Toponimia mayor y menor de la provincia de Alicante. Listado por municipios*, 1983 (abrev. Ep.).

GINER, C.: 1947 (abrev. CG).

MOREU-REY, Enric: *Els nostres noms de lloc*, 1982.

SANCHIS SIVERA, José: *Nomenclator...*, 1922 (abrev. SS).

VENY, Joan: *Els parlars catalans*, 1986.

ARXIUS:

Arxiu Municipal de Dénia, 1799 (abrev. AMD).

Arxiu Municipal de la Vall d'Ebo, 1892 (abrev. AMVE).

Arxiu Parroquial de la Vall d'Ebo, 1780 (abrev. APVE).

Arxiu de l'Antic Regne de València, 1739-40-88-90 (abrev. ARV).